

QU'EM TOTS AFROS ! – NOTAS

En saber mei

En 2024, lo noste carnaval que serà lo deus afrós, tots los hòrabandits, los pàrias, los regetats... e lo noste petit conte que'n profièita entà bracar los projectors sus ua categoria de gents qui a hicat hèra temps tà's har acceptar e quitament oblidar, la deus cagòts. Naion Canalhon qu'i pren l'aparéncia d'un gat sauvatge qui, com a la soa costuma, vien mauadretament redreçar los tòrts e semiar lo troble aqueth còp dinc au castèth d'Asson. Autant de subjèctes a apregondir ací :

- Qui son los cagòts ?
- Umiliacions patidas peus cagòts.
- Noms de cagòts.
- Lo gat sauvatge.
- Lo castèth d'Asson.
- Petit glossari.

Qui son los cagòts ?

Los cagòts, aperats tanben "crestiaas" (crestians) en Bearn, qu'èran personas exclusas deus vilatges, regetadas dens un barri especific, estremat deu borg. Lo nom de "crestiaa" qu'ei utilizat sustot a Luc, en l'an 1000 e, a noste, pendent lo denombrament de la populacion efectuat entà Gaston Febus, en 1385. Que's retroba atau mencions "ostau deu crestiaa" a Angais, Assat, L'Estela...

Ne sabem tostemps pas precisament qui èran e perqué èran marginalizats. Mantua ipotèsi qu'ei estada argumentada mes n'en i a pas nada qui balha totaument satisfaccion. Mantun que'n hè los descendents de pòbles passats a noste com los moros o los visigòts. "Cagòt" que vieneré de "can gòt". Solament, lo tèrme "cagòt" n'apareish pas qu'au sègle 16au, plan après lo de "crestiaa". Aqueth darrèr tèrme que poiré, segon autes, vièner d'arabes qui serén demorats a noste après las invasions deu sègle 8au e qui's serén convertits au crestianisme mes shens conviccion d'on lo nom escarniu de "crestiaa" (crestian). Autes, que'n hèn ancians catars e lhèu wikings.

La qui ei longtemps estada la mei convencenta en hèit empestats hicats a despart pr'amor de la plan grana contagiositat de las epidemias de pèsta negra. La mei tarribla que corré au tornar deus crotzats contaminats deu sègle 11au dinc au 13au. Mes la segregacion qu'a longtemps persistit après la disparicion de la malaudia, çò qui descredita la veracitat d'aquera explicacion.

Ua auta, mei recenta, que hè pujar la lor origina au mesolitic, cap a -6000 av. JC. Au moment de la sedentarizacion de las poblacions dab la practica d'activitats agricòlas, daubuas pobladas deus bòscs qu'an contunhat d'i caçar de faïçon

itineranta puish qu'an espleitat la lenha e lo carbon de lenha. Los exclus que'n serén los descendents admetuts dab granas resèvas en las comunautats installadas despuish longtemps.

Çò qui ei segur qu'ei que, segon las epòcas, amalgamas que son estats hèits enter cagòts e empestats, cagòts e estrangers a la region, cagòts e maus indusits per la consanguinitat.

Umiliacions sofridas peus cagòts

- Que'us contingentavan hens quartièrs a bona distància deus borgs, sovent separats d'aquestes per un cors d'aiga o un bòsc. A Arbeost, "Bourinquets" (o "Bourrinquets" segon las honts), qu'èra un barri reservat aus cagòts, en contrabaish deu vilatge. Que cau díser tanben qu'aqueth vilatge se presenta com ua constellacion de marcas, pr'amor de la soa activitat agricòla de montanha. A Brutges, lo libe terrèr de 1675 que denombra 254 ostaus dab duas familhas de cagòts, mèstes carpentèrs, prèrs deu padoenh de "Maubèc" (o "Maubecq"). Que's troba a còps l'apellacion de "Canàrias" balhada ad aqueths quartièrs, en referéncia au pè d'auca, aperada tanben "pè de guit". A Argelèrs, que s'i troba enqüèra ua carrèra de las Canàrias.

Entad estar identificats de plan, que devèn cóser ua pata d'auca o de guit plan en evidéncia suus vestits.

- Ne podèvan pas ni anà'n a sòla de pè peu borg ni tocar los objèctes qu'autes, non cagòts, qu'auràn a portada de man, sonque dab un baston.

- A la glèisa, ua pòrta, mei petita, que'us èra reservada, probable entà los har baishar lo cap e los umiliar. Un benitèr especific que'us èra reservat e que's devèn tièner au hons de la glèisa. Lo curat que'us balhava l'ostia au cap d'un baston.

- Qu'exercivan los mestièrs de la husta, carpentèrs, menusèrs, barricaies, fabricants de tahucs.

Que's supausavan cagòts los qui presentavan malformacions fisicas e malaudias de pèth.

Noms de cagòts

Hens la Hauta Edat Miejancèra, las gents que portavan lo nom de l'ostau on neishèn. Los crestiaas n'avèn pas lo dret ni de crompar un ostau, ni d'esposar ua eretèra non cagòta e los ostaus deus quartièrs on èran regetats ne portavan pas nom, sonque "ostau deu crestiaa". Tanben, n'avèvan pas nom pròpi solament un petit nom.

Entà's guardar de la consanguinitat, los qui cambiavan de comuna, qu'èran designats peu lor petit nom e lo nom de la comuna d'on vienèn : Jan de L'Estela e Pèir de Beuste, hens lo conte, que's son installats a Brutges on podèvan préner esposa shens risc de consanguinitat.

En lo denombrament de 1385 a Nai, ne's relhèva pas d'ostau de crestiaas mes au contra, que's pòt trobar Hodet d'Asson, Johanet d'Assat, Guilhemolo de Luc (Lucq), Pe d'Aigon, Nabine d'Espoey. Be n'èran, tots o partida, cagòts ? Que s'ac pòt supausar.

Cagòts, en Bearn, qu'a balhat "capots", "caqueux", "caquins", "cacous" en autas regions de França. Au País basco francés e en Navarra espanhòla qu'ei "agots" o "agotz" e "agotas" a Bordèu, en Agenés, e Lanas. Que's tròba tanben "canars", pr'amor de la lor pata de palmipèd (guit o auca) entà estar identificats e enquèra "gahets" o "gafets".

Lo gat sauvatge

Qu'ei nommat "Gat sauvatge", "Gat horastèr", "Gat silvèstre". Lo gat haret, o gat errant, n'ei pas qu'un gat domestic tornat a l'estat sauvatge. Lo gat sauvatge (*Felis silvestris*) qu'ei present en Euròpa, en Asia occidentau e en Africa. Lo gat sauvatge d'Euròpa (*Felis silvestris silvestris*) que s'encontra peus bòscs d'Euròpa de l'Èst, d'Euròpa centrau e d'Euròpa de l'Oèst, tanben plan en Escòcia com en Turquia. N'ei pas totun present, en Escandinàvia, en Islàndia, en Anglatèrra, au País de Galas, e en Irlanda.

Lo mei sovent, qu'ei burèu dab rajaduras moretas. Qu'ei mei gran que lo gat domestic. La soa forradura espessa que permet tanben d'ac diferenciar. Que's pòt remarcar enqüèra un mus large dab longas mostachas e ua benda dorsau escura acabant a la debuta de la coa. Aquesta qu'ei plan espessa, que porta 3 a 5 anèths negres e que s'acaba per un plap negre.

Plan aurèc, que sorteish meilèu au sococ e a la nueit. Qu'evita los umans e que viu en solitari sus un territòri de haut o baish 3 km² qui marca en arpant los troncs d'arbos a la rusca fibrosa com lo sahic qui aprècia particularament. Ja que sia protegit, que's rarefica en Euròpa.

Lo gat sauvatge que caça lo gibieròt, roghanhaires, insèctes, ausèths, petits reptiles, peishs e anfibís que devòra dab las escatas, la pèth, lo pelatge o lo plumatge. Mes que pòt tanben atacar presas mei gròssas com conilhs o joens cervions. Petits anfibís e insèctes que pòden tanben har partida deu menut. Plan pacient, que gūeita, que s'embòsca e que's geta sus la soa presa.

A la fin de l'ivèrn, que comença la sason de reproduccion. Lo mascle que possa crits tapatjós entà senhalà's a las hémias. La hémia que portarà los sons gatons mei de dus mes e que balharà neishença a tres o quate petits, dens un acès plan amagat, e que'us lhevarà sola pendent cinc mes.

Lo Castèth d'Asson

Qu'ei un impausant edifici aglomerant tors e còs de bastiments en un assemblament massís, cobèrts de teits de lòsas e presentant chic d'ornementacions en dehòra de frinèstas à mainèus e frontons.

Un castèth qu'ei senhalat dejà en 1150, devath lo nom de « Maison d'Abadia », qui èra de Goalhard de Badie. Que vad « castèth d'Abèra » hens un testament redigit en 1501 peu Bertran de Boelh qui deisha la Maison d'Abadia a la familha d'Abèra. Pascau d'Abèra, senhor deu lòc, qu'ei tanben abbat laic tà la glèisa St-Cristau. En seguir de las guèrras de religion, que passa a la familha huguenauta d'Incamps qui s'ac ven en 1662 a la familha de Gassion.

A la mieitat deu sègle 19au, lo castèth d'Abèra torna a la familha de Luppé de qui porta tanben uei lo nom. Gaston de Luppé (1872-1939), escultador e mecèna, tot vadut a Paris qu'estosse, qu'ei un arrèrhilh celèbre d'aquestes navèths proprietari.

*L'article qu'ei tirat deu site "Patrimòni de noste"
(<http://patrimoni.free.fr>) dab la soa autorizacion.*

Petit glossari

Aruspici :

Hens l'Antiquitat romana, qu'èra un devinaire qui examinava las entralhas de victimas : rens, hitge, estomac... e que'n tirava presagis.

Pelaminon qu'ei apareishut en los nostes contes en 2012, dens "La pèsta deu gat". Aqueth broish tuador de gats que'us pela e qu'utiliza las pèths entà's har vestits. Que's pòt pensar que's sèrv tanben deus lors organes entà preparar mixturas o realizar previsions.

Bura :

Teishut hèit de lana grossèra, sovent de color bruna, qui's fabricava dab la lana deus Pirenèus. Que's podèva tornar lo teishut mensh aspre en en tribalhant de navèth la lana entà l'assopir.

Lo teishut de bura qu'ei utilizat dens los Pirenèus despuish mei de 2000 ans. escriuts qu'atèstan que los romans cromptavan a Vicus Acquensis (Banheras de Bigòrra) "Bigerri vèstès", capas deus Bigerriones.

Lo droguet qu'ei un teishut vesin de la bura, de qualitat mei mediòcra. Au contra de la bura, la trama n'ei pas hèita dab lana mes lin o cambe sus ua cadena de lana. Lo droguet qu'auré prefigurat lo djin.

Xilofague :

Lo tèrme "xilofague" qu'ei format de dus mots grècs : "xylos" qui vòu díser "husta" e "phage" "minjaire". Los insèctes xilofagues que's neureishen de hustas a l'estat larvari mes tanben, entà'us uns, a l'estat adulte. Que pòden minjar branca, troncs o arradics d'arbos vius o morts.

En França, que se'n troba de duas categorias :

- los termits qui viven en colonia abituaument hens lo sòu, mes qui pòden trauca las maçonerias entà atacà's a la husta de las carpentas sustot e causar grans domaus.

- los insèctes a larvas xilofagas : capricòrn, longicòrn, licte, sirex e quèra. Las larvas que viven endehens de la husta qui devoran en hasent traucs e galerias pendent mantua annada, abans de's metamorfosar en adultes, qui eths son inofensius e que viven chic de temps.

LONGICORNE NOIR
Monochamus scutellatus